

oz. kupca. Prvo tedaj, kadar je prišel (kakor običajno) kupec kupit k prodajalcu, drugo, kadar je prodajalec poiskal kupca ali kadar ima prodajalnico v kupčevem področju. Za skoro vse te primere bo rezultat ta, da bo kupoprodajo obvladovala *lex loci stipulationis*. Zopet je ugotoviti, da bodo kol. norme pravilne le tedaj, kadar bo spolnitveni kraj identičen s sklenitvenim; sicer bodo pravilne za sklenitveni, nepravilne za spolnitveni posel. — Izmed amandna - predlogov terja najzanimivejši kol. normo legis plačilnega kraja za vse »plačilne modalitete«. Če bo sprejet, bo to drugi primer priznavanja merodajnosti legis loci solutionis. Tudi to bo še premalo, ker se mora zagotoviti legi loci solutionis obvladovanje vsega spolnitvenega posla ter vseh, iz kršitve pogodbe nastajajočih reparacij.

Kriminalno-pedagoški smotri v mladinskem pravu.

Univ. prof. Aleksander Maklecov. Ljubljana.

Težnja, da se nadomesti kazen z vzgojnimi sredstvi v področju borbe zoper mladinsko zločinstvo, je pridobila v naši dobi skoro splošno priznanje. To vendar ne pomenja, da smo na jasnem glede notranjega bistva te zahteve. Poglobitev v ta problem nas postavlja pred številne težkoče in zamotana vprašanja, na katera niti teorija niti praksa še nista dali povsem zadovoljivega odgovora.

Močno gibanje v prid koreniti preosnovi kazenskega postopanja in kazenskega prava, kolikor se tičeta mladine, je bilo plodno in je že prineslo obilo sadu. Toda glavne zahteve so se do zadnjega časa nanašale na to, da se ukinejo različne zastarele norme in institucije. Res je bilo nujno potrebno, bi rekli, razčistiti polje za novo in odgovorno delo. Šele tedaj, ko so prišli kot prvi orači mladinski sodniki, socialni delavci v področju zaščite mladine in vodje zavodov za prisilno oziroma skrbstveno vzgojo, se je izkazalo, da se vrste in kopičijo pred njimi novi problemi ter nove praktične naloge, ki jih stavlja na dnevni red moderna zakonodaja.

Mladinski sodnik mora nastopati v novi vlogi, ne samo v vlogi sodnika, temveč tudi vzgojitelja in pedagoga. Življenje zahteva novih ljudi, ki bi bili sposobni in pripravljeni prevzeti nase to novo vlogo. Kajti zgolj juridična predhodna izobrazba še ne nudi jamstva za resnično pripravljenost k temu novemu poklicu.

Pedagoška smer novejšje kazenske zakonodaje v širšem pomenu besede (materialno in procesualno kazensko pravo) se izraža predvsem v težnji, da se odstranijo taki momenti, ki kvarno vplivajo na psiho mladoletnih.

Javnost kazenskega postopanja v mladinskih stvareh je po novejših zakonih odpravljena. Merodajni so pri tem pedagoški vidiki.¹⁾ Poročila v časopisju z navedbo imen ter številno občinstvo pri razpravah utegnejo učinkovati na mladoletnega obtoženca na dvojen način: ali naredijo iz njega samozaveznega »junaka«, ki se ponaša s svojim zločinom, ali pa narobe, ga skrajno deprimirajo. S pedagoškimi razlogi se utemeljuje tudi pravica sodnika oziroma sodišča, odstraniti mladoletnega iz sodne dvorane pri obravnavi vprašanj, ki utegnejo nanj slabo vplivati. Omenimo n. pr., da posluša mladoletni obtoženec včasih naravnost z bolesto radovednostjo mnenja sodnih izvedencev (psihijatrov), ki vsebujejo podatke o njegovih psihofizičnih anomalijah. Iz pedagoških vidikov izvira tudi zahteva po skrajni obzirnosti in previdnosti pri zasliševanju mladostnih prič.²⁾ Mogli bi navesti tudi številne druge ukrepe procesualnega značaja v novejših zakonih in načrtih, ki jih narekujejo pedagoški motivi. Toda i to, kar smo na kratko povedali, bo nemara zadostovalo za utemeljitev misli, da se hoče moderno kazensko postopanje v stvareh, ki se tičejo mladoletnih, izogniti vsemu, kar nasprotuje vzgojnim smotrom. Večina novih

¹ V slovenskem pravnem slovstvu gl. dr. Metod Dolenc. Mladinsko kazensko pravosodstvo. «Pravni Vestnik». 1922, št. 7 in 8, str. 116.

² Gl. med. dr. referat o «Zeugenaussagen von Kindern und Jugendlichen» v «Verhandlungen des 6. Deutschen Jugendgerichtstages» (1925), Dr. W. Stern. Jugendliche Zeugen in Sittlichkeitsprozessen. (1926) in Dr. Paul Plaut. Die Zeugenaussagen jugendlicher Psychopaten und ihre forensische Bedeutung. 1928.

zakonov in načrtov (n. pr. nemški Jugendgerichtsgesetz z dne 16. februarja 1923, poljski »projekt o sadach dla njeletnich« 1921, avstr. zakon o mladinskih sodiščih z dne 18. julija 1928, načrt k. pr. reda kraljevine SHS 1927 in dr.) smatra uporabo kazni proti mladoletnim v starosti t. zv. relativne kazenske odgovornosti tako rekoč kot ultima ratio. Nekateri zakoni prepustajo sodišču pravico, da ne kaznuje, če zadostujejo vzgojni ukrepi. (Prim. § 6 cit. nemškega zakona: »Hält das Gericht Erziehungsmassregel für ausreichend, so ist von Strafe abzusehen.« Naredba bana Hrvatske, Slavonije in Dalmacije z dne 13. decembra 1918 št. 20.829 (št. 4 zb. iz l. 1919) (autor prof. J. Šilović) oblikuje splošno določbo: »Sve mere, koje se odredjuju protiv mladjanih lica (14—18 l.) valja da imaju vzgojni značaj.«) Mladinski sodnik sme določati čisto vzgojne ukrepe, ki se ostro ločijo od kazni (prim. zlasti § 7 nemškega zak. o mlad. sodiščih). Tako zvani izpust na poizkušnjo se tudi uporablja v korist vzgojnega vplivanja na mladoletnega. Isti smotri so merodajni celo pri izvrševanju kazni (§ 16, odst. 1 cit. nemškega zakona: »Der Strafvollzug gegen einen Jugendlichen ist so zu bewirken, das seine Erziehung gefördert wird«).

Vidimo torej, da prekvaša ideja vzgoje skoraj vse ukrepe proti mladostnim zločincem tako procesualne, kakor tudi materialnopravne. Moderna zakonodaja: 1) odstranjuje iz kazenskega postopanja proti mladostnikom vse, kar bi utegnulo kolidirati z interesi vzgoje; 2) pooblašča sodne organe, da določajo čisto-vzgojna sredstva in 3) hoče udejestvovati vzgojne smotre celo pri izvrševanju kazni. S tem se ustvarja okvir, ki naj zagotovi udejestvitev kriminalno-pedagoških smotrov.

Beseda sama »kriminalna pedagogika« že vsebuje idejo sodelovanja kriminalistov in pedagogov, njih skupno prizadevanje za rešitev mladine od moralnega propadanja. Izraz »kriminalna pedagogika« ima pri posameznih avtorjih različen pomen. Erich Wulffen upošteva v prvi vrsti preventivni značaj kriminalne pedagogike. V njegovi koncepciji meja, ki loči kriminalno pedagogiko od splošne moralne pedagogike, ni ostro

potegnjena.³⁾ Strümpell rabi izraz *pedagoška terapija* (die pädagogische Therapie) in jo pojmuje kot nauk o vzgojnih sredstvih, ki streme deloma za tem, da odvrnejo preteče otroške defekte, deloma pa za tem, da odstranijo že obstoječe.⁴⁾ S pojmom kriminalne pedagogike se bavijo Fr. W. Förster, E. von Karman, W. Hoffmann in dr., toda tudi pri njih ne najdemo točne opredelbe tega pojma.⁵⁾

Po našem mnenju tvori kriminalna pedagogika praktično usmerjeno panogo socialne pedagogike, ki ima posebno nalogo, da pospešuje socialno reklasacijo onih, ki so že stopili na pot zločina (crimen). Objekt kriminalne pedagogike so v prvi vrsti mlade osebe, ker je prav pri njih največja možnost take reklasacije.⁶⁾ Šele v drugi vrsti prihajajo v poštev odrasli subjekti kot objekt kriminalno-pedagoškega vplivanja. Težko je potegniti čvrsto starostno mejo, toda jasno je vsekakor, da možnost vzgojnega vplivanja (zlasti če gre za odrasle zločince iz navade ali poklica) kajpada ni brezmejna.

³⁾ Erich Wulffen. Kriminalpädagogie. 1915. Str. 15. in delo istega avtorja »Das Kind« 1913.

⁴⁾ Ludwig Strümpell = Alfred Spitzner. Die pädagogische Pathologie oder die Lehre von den Fehlern der Kinder, IV. Aufl., str. 49.

⁵⁾ Fr. W. Förster. Schuld und Sühne. 3. Aufl. 1920 (zlasti poglavje: Die amerikanische Kriminalpädagogik, str. 146 in nasl.) Gl. tudi naš članek: Splošno-pedagoška in kriminalno-pedagoška naziranja Fr. W. Försterja v časopisu »Russkaja škola za rubežom« (Praga 1923) Dr. E. von Karman. Ein kriminalpädagogisches Institut. Langensalza. 1917. Str. 7 in passim. — Dr. W. Hoffmann. Die pädagogischen Probleme im Entwurfe eines Jugendgerichtsgesetzes v »Zeitschr. f. pädagogische Psychologie und experimentelle Pädagogik« 1921. Glede tzv. zdravilne pedagogike (Heilpädagogik) napram psihično-defektnim otrokom gl. posebno: Isserlin, Psychiatrie und Heilpädagogik in Heller. Die Heilpädagogik in Gegenwart und Zukunft. Bericht über den ersten Kongress für Heilpädagogik. Berlin 1923. — Dr. H. Többen. Die Jugendverwahrlosung und ihre Bekämpfung. 1927, str. 476 in nasl.

⁶⁾ Ta možnost temelji v plastični obrazovalni sposobnosti (Bildungsfähigkeit) mladostnika. Novejša pedagogika je v tem pogledu precej optimistična: »Vom erzieherischen Standpunkt aufgefasst, ist kein Kind, auch nicht das schon von Grund aus verdorbene, gänzlich und für immer verloren, solange nur überhaupt ein kleiner Grad geistiger Gesundheit, d. h. Bildungsfähigkeit übrig geblieben ist«. Ludwig Strümpell — Dr. Alfred Spitzner, op. cit., str. 51.

V naših nadaljnjih izvajanjih se bomo pomudili le pri dveh vprašanih, ki jih imamo za posebno važne glede na kriminalno-pedagoške smotre v mladinskem pravu: 1) ali je moči v okviru sodnega postopanja uspešno udejestvovati vzgojne smotre in 2) kakšno je razmerje med vzgojnimi in kaznovalnimi sredstvi v področju mladinskega prava.

K 1. Najradikalnejši predlog, ki ga zagovarja v nemškem kazensko-pravnem slovstvu dr. Nappel,⁷⁾ hoče dvigniti starostno mejo absolutne kazenske nedoraslosti do 18. let. Nappel smatra dovršeno 18. leto kot zaključek vzgojne dobe. Če bi se ta načrt uresničil, potem bi mladi ljudje do 18. let sploh ne spadali pred kazensko sodišče. Toda celo vneti zagovorniki ideje, da naj se kazen nadomesti z vzgojnimi sredstvi, si ne upajo iti tako daleč in upravičeno imajo tako reformo vsaj za današnje razmere kot neizvedljivo.⁸⁾

Bolj realistično razmotriva vprašanje znani nemški mladinski sodnik in globoki poznavalec psihologije mladih zločincev dr. W. Hoffmann.⁹⁾ On je bil vsaj v zapadni Evropi prvi, ki je opozoril na to, da je skrajno težko stisniti vzgojne ukrepe v avtomatični tok sodnega postopanja. Sodnik je primoran reševati vprašanja, ki se tičejo vzgoje, na isti način, kakor pravna vprašanja. Toda s sodbo ni moči dognati, kaj obetajo v konkretnem primeru vzgojni ukrepi. Treba je torej osvoboditi postopanje od trdih form, ki jih drugače zahteva pravni red in ustvariti pogoje, ki bi omogočili resnično izvedbo vzgojnih sredstev. Edini izhod vidi W. Hoffmann v anglo-ameriškem sistemu, pri katerem se krivdorek in določitev kazni ločita. (»Zu diesem Zweck ist das Urteil nach englisch-amerikanischem Vorbilde zu trennen in Schuldspruch und Straffestsetzung«). Izpust na poizkušnjo naj služi kot razdobje, ki bo

⁷⁾ Dr. K. Nappel. Jugendgerichtsgesetz und Fortbildungsschulgesetz. »Zentralblatt für Vormundschaftswesen, Jugendgerichte und Fürsorge-erziehung«. 1921. Str. 59—61.

⁸⁾ Primerj. tehtne ugovore prof. Liepmanna na 5. nemškem kongresu mladinskih sodnikov. »Die Verhandl. des 5. deutschen Jugendgerichtstages«. 1920. Str. 30.

⁹⁾ Gl. cit. delo tega pisatelja in tudi Dr. Walter Hoffmann. Die Reifezeit. Probleme der Entwicklungspsychologie und Sozialpädagogie 1922.

nudilo priliko za opazovanje in vzgojno vplivanje. Če se izkaže, da je s tem dosežen zaželjeni uspeh, se postopanje ukine; v nasprotnem primeru naj se določi primerna kazen kot ultima ratio.

Različno mnenje smemo imeti o tem, ali je predlog nemškega pisatelja v vseh primerih praktično izvedljiv. Na vsak način pa nam W. Hoffmann razkriva ostro protislovje, ki tiči v ideji sami, da se določajo vzgojni ukrepi v obliki sodnega sklepa. To je bistven problem, ki priča, da stojimo le pred vratni zelo važnega kriminalno-pedagoškega problema, ki ga ne moremo imeti za definitivno rešenega.

K 2. Drugo vprašanje, na katero bi radi opozorili, je vprašanje o vzajemnem razmerju kazni in vzgojnih sredstev v področju mladinskega prava. V tem pogledu izpričujemo zanimiv pojav. Dočim se nekateri kriminalisti in socijalni politiki v naši dobi vneto zavzemajo za to, da se kazen proti mladim kršilcem zakona popolnoma odpravi, se v pedagoški literaturi množe glasovi, ki temu odločno ugovarjajo. Kot primer naziranj prve vrste naj navedemo mnenje ruskega kriminalista prof. M. Gerneta: »Vse kazni so v resnici poslabšale, ne pa poboljšale človeka. Le zdravniško in pedagoško ravnanje proti mladostnim zločincem, ki v soglasju z zahtevami moderne pedagogike, ne pozna nobenih kazni, utegne spraviti mladostnika na pravo pot.«¹⁰) Vpogled v novejšo splošno in kriminalno pedagogiko vendar ne opravičuje takega zaključka. Tako n. pr. poudarja sloviti nemški pedagog Fr. W. Förster, da vzgoja ni samo individualizacija, temveč tudi generalizacija, t. j. korektura individualne enostranosti in impulzivnosti po neizogibni volji socialne skupnosti. Pisatelj opozarja na pedagoško funkcijo kazni.¹¹) Uporaba objektivnih norm je s pedagoškega vidika neobhodno potrebna zlasti za mlade ljudi, za katere je značilno pomanjkanje duševnega rav-

¹⁰ M. N. Gernet. Socialno-pravovaja ohrana detstva za granice i v Rossiji. Moskva. 1924. Contra v novejšem ruskem znanstvenem slovstvu: Prof. P. Ljublinski. Borba s prestupnostju v detskom in junošeskem vozraste. Moskva. 1923. Str. 245 in nasl.

¹¹ V istem smislu tudi nemški pedagog Dr. Nohl. Erziehungsgedanken für die Erziehungstätigkeit der Einzelnen. Str. 15.

notežja. V strogem in vidnem učinku takih objektivnih norm vidi Fr. W. Förster terapijo sugestije in preventivno terapijo za impulzivne značaje.

Fr. W. Förster priznava seveda vse glavnejše zahteve, ki jih je oblikovala moderna kriminalna politika v pogledu smotrenega ravnanja z mladimi zločinci.¹²⁾ Vendar odločno ugovarja proti zlorabi gesla: »Vzgoja namesto kazni!« Tako zahtevo, — trdi pisatelj, — morejo braniti le tisti, ki ne poznajo človeške narave in pogojev njenega vstajenja, ki so v svojem abstraktnem teoretiziranju izgubili vsako vez z najglobljimi resnicami življenja in duha.

Nekritično pojmovanje načela — »vzgoja namesto kazni« učinkuje škodljivo zlasti pri poboljševalni vzgoji mladoletnih zločincev. Naravno je, po mnenju Fr. W. Försterja, da smatrajo gojenci zavod za prisilno vzgojo kot neke vrste kaznilnico. Toda vzgoja se ne sme nikdar predstavljati v taki luči, sicer izgubi svoja najvažnejša svojstva.¹³⁾ Tudi vodje zavodov za prisilno vzgojo pretvarjajo čestokrat vzgojevališča v prave kaznilnice v prepričanju, da se ne sme pustiti zločine mladostnikov brez kazni. To nesrečno zamenjavanje kazni in vzgoje vpliva kvarno na gojenca, ki se nahaja v zavodu za prisilno vzgojo. Neprimeren je že naziv sam »prisilna vzgoja« (Zwangserziehung), ki se šele v zadnji dobi nadomešča z izrazom »skrbstvena vzgoja« (Fürsorgeerziehung).¹⁴⁾ Kazen mora biti tudi takrat, če se uporablja kot disciplinsko sredstvo v zavodih za korigende, strogo ločena od vzgoje same (določen rok, določene omejitve pravic itd.).

¹²⁾ »Gewiss soll man Jugendliche nicht mit erwachsenen Delinquenten zusammen internieren, gewiss soll man an ihre Bestrafung nicht die bürgerlichen Konsequenzen knüpfen, die den Erwachsenen Delinquenten bedrohen, gewiss soll man Strafmittel und Strafvollzug immer mehr pädagogisch verfeinern . . .« F. W. Förster. Strafe und Erziehung. München. 1913. Str. 39.

¹³⁾ Dr. Kurt Bondi v svojem delu »Pädagogische Probleme im Jugend-Strafvollzug« (1925) tudi naglaša, »dass die Erziehungsmassnahme der zwangsweisen Überweisung in eine Fürsorgeerziehungsanstalt für den Jugendlichen fast immer eine Strafe darstellt«. (Str. 14).

¹⁴⁾ Osnutek za edinstveni kaz. zak. kraljevine SHS vztraja žalibog na izrazu prisilna vzgoja (prisilni uzgoj).

Značilno je, da dajejo včasih mladi zločinci prednost kaznilnici pred zavodom za prisilno vzgojo. Na to dejstvo je opozoril pred nedavnim dr. Egon Benke v svojem članku: »Lieber ins Gefängnis als in die Erziehungsanstalt.«¹⁵⁾ To se da razložiti vsaj deloma s tem, da nudi kazen na prostosti v marsičem večja jamstva kot bivanje v zavodu za prisilno vzgojo. Kazen na prostosti se odmerja na določen rok, dočim utegne trajati prisilna vzgoja včasih do dopolnjenega 21. leta. V kaznilnici je mladenič bolj zavarovan pred šikanami jetniškega osebja in manj odvisen od njih razpoloženja. Njegove pravice na pritožbo zoper nezakonito postopanje z njim so bolj določene. Znana leposlovna povest francoskega pisatelja Fr. Coppéja »Le coupable« in novejša (iz l. 1925) razprava o temi Louisa Roubota p. n. »Deca Kaina« zgovorno pričata o tem, da se morejo pretvoriti zavodi za prisilno vzgojo v pravcato mučilnico.

Nismo v stanju v tem kratkem člančiču bolj podrobno obravnavati probleme novejše kriminalne pedagogike. Hoteli smo le ugotoviti nastopno. Moderni zakoni in načrti, ki se tičejo tkzv. mladinskega prava, ustvarjajo le splošen okvir za udeležitev kriminalno-pedagoških smotrov. Uresničenje vzgojnih načel v področju mladinskega kazenskega prava in pravosodstva predpostavlja kar mogoče večjo prožnost in gibčnost zadevnih institucij. Iz tega razloga je vsega uvaževanja vredna misel Walterja Hoffmanna o uvedbi anglo-ameriške oblike izpusta na poizkušnjo tudi v pravu kontinentalne Evrope.

Kakor kaže življenska skušnja, se geslo »vzgoja namesto kazni«, ki je po našem prepričanju glede na mlade zločince sicer popolnoma upravičeno, čestokrat nepravilno pojmuje. Odlični zastopniki moderne kriminalne pedagogike opozarjajo na to, da more tudi kazen, ako je primerna za mladino, vršiti važno pedagoško funkcijo; svarijo hkrati pred tem, da naj vzgojni ukrepi ne bodo le po imenu vzgojni in naj se ne pretvarjajo v resnici v pravcato kazen, le brez običajnih garancij.

¹⁵⁾ Gl. Zentralblatt für Vormundschaftswesen, Jugendgerichte und Fürsorgeerziehung. 1924. Str. 54 in nasl.

Glavni pogoj za rešitev celokupnega kompleksa vprašanj kriminalne pedagogike je predvsem sistematično sodelovanje kriminalistov-pravnikov in pedagogov tako na polju teoretskega razglabljanja teh vprašanj kakor tudi pri praktičnem kriminalno-pedagoškem delovanju. Predhodna izobrazba mladinskih sodnikov torej ne sme biti zgolj juridična, temveč tudi kriminalno-pedagoška v najširšem pomenu besede.¹⁶

O retraktni pravici na našem ozemlju.

Dr. Janko Polec.

(Prinos k zgodovinskemu razvoju zasebnega prava.)

I.

1. Retraktna pravica¹ je pravica, pristojeca bližjemu, da nepremičnino, ki jo je prodal njen lastnik manj upravičenemu daljnjemu, pridobi proti plačilu kupnine, ki jo je dal daljnji, in pa drugih stroškov.

¹⁶ Gl. med. dr. Van Dühren. Die erzieherische Tätigkeit des Jugendrichters v zbirki: Die erzieherische Beeinflussung straffälliger Jugendlicher. 1927, str. 42.

¹ Retrakt ali »Zugrecht«, ker more upravičeni bližji stvar »nase potegniti«; v naših krajih in v bivši Avstriji sploh se je imenoval »Einstandrecht«, ker bližji v kupno pogodbo daljnjega vstopi; »Näherrecht«, ker je pravica bližjega upravičenca, iz istega vzroka tudi »Nahergeltung«; »Losung«, ker mora bližji plačati kupnino daljnjega; »Beispruch« ali »Einsprache«, ker se izraža ta pravica z uporom bližjega proti kupu daljnjega; včasih se imenuje tudi »Vorkauf« in tudi »Gespilderecht«. Gl.: Otto Gierke, Deutsches Privatr., II., Sachenrecht, str. 766. — Latinski se je imenovala ta pravica tudi ius recomprae (recomparare = nazaj kupiti). Navadno pa se v latinski literaturi govori o ius protimiseos. — Metod Dolenc rabi (podobno § 670 sl. srb. gradj. zak.) izraz »pravica prvenstva za nakup«, Cigale in Babnik »pravica uteze« (gl.: Dolenc, Pravosodstvo pri novo-meškem in korporiranem uradu nemškega viteškega reda v letih 1721—1772. Zborn. znanstv. razprav jur. fak. v Ljubljani; I., str. 61; tudi še Zb. znanstv. razprav III., str. 44) v poznejših spisih rabi Dolenc »pravica prvenstva pri nakupu«, prim.: Zb. znanstv. razprav V., str. 192 ter Kmečko dedno nasledstvo str. 23.